

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — De la Botoșani la Stănești.
Z. BÎRSAN. — Chip de marmură (poesie).
V. CIOFLEC. — La pictorul Luchian.
G. VILSAN. — Dor de primăvară (poesie).
DUNĂREANU. — Un sfîrșit (schiță).
G. SĂPUNARU. — Primăvară (poesie).
ARTUR GOROVEI. — Poveste.
N. IORGA. — Cronică.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6 (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Ediție populară

Abonamentul 6 lei pe an

A apărut

In Editura Institutului de
arte grafice MINERVA

Sate și Mănăstiri din România

de N. IORGA

PROFESOR UNIVERSITAR

Un admirabil volum ilustrat de 360 pagini.

Prețul: Lei 2.50.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
6 Lei pe aa

Priveliști din țară: De la Botoșani la Stăncești

Frigul iernii a încremenit în aerul tare, în zăpada albă miasmele Botoșanilor. E o Duminecă tristă supt neînduratul cer albastru, stradele sînt mai mult pustii, cu toate că Evreii își țin prăvăliile deschise și ciocănesc și bocănesc prin speluncile unde-și caută sîrguitor de toate meșteșugurile pe care nu le știu deplin și nu le fac bine. Tărăbile spurcate de lemn vechiu, care încunjură piața, sînt acoperite de grămezile merelor rumene și de vasele de limonadă gălbuie, și negustorii ce stau în dosul lor își trec vremea tropăind din picioare, scărpinîndu-se peste căciulă sau curățindu-și nasurile pe care gerul le-a dezghețat. Țerani mari, nalți și spătoși, umflați în cojoace lungi, strînse la mijloc, sau sprinteni în frumosele sumane brune, calcă greoi cu cizmele ce se urcă până peste genunchi. Au fețele prelungi serioase, ochi negri adînci, nasuri mîndre, suptiri, buze mici, și poartă chică. Rătăcesc în cete, foarte nedumeriți, oprindu-se înaintea afișelor care înfățișează, pentru a chema la o reprezentatie de seară, încăierări și vîrsări de sînge din războiul Rușilor cu Iaponia, sau ascultă schiăunăturile melancolice ale unei panorame trîntite pe niște hîde locuri goale în mijlocul orașului. Ei nu înțeleg—ca mahalagii cu nasurile roșii, cari strîng în mîna, încălzind-o cu privirile, ca o dulce pasere rară, garafa cu rachiu, ce duc lacomi acasă, — ei nu înțeleg rostul acestei urîte vieți năcăjite în care atîta lume străină se chinuiește pentru ban. Căci ei vin din larga țară bună a strămoșilor lor, din țara unde sînt acum nesfirșitele cîmpii și valuri mai albe decît floarea crimului, din țara unde oamenii sînt puțini și nu fură, pentru munca și suferințele și faptele și desfriul lor, un colț al firii nemărgenite, din care gonesc duhul curat al lui Dumnezeu.

Spre această țară merg să mă înseninez o clipă.

Pornesc dela Păpăuții lui Ștefan-cel-Mare, gingașa biserică cu linii fine, care se innalță albă, roșie, albastră, bătută în fluturi de smalt,

pe zăpada albă, supt ocrotirea blindului cer rece. Vechea clădire ră-sare ca înviată, și numai înăuntru se mai vede trista ruină a trecutului. Peteci de zugrăveală scrijelată cu multe iscălituri de oameni, ce au murit și ei de două, de trei sute de ani, mai fac să se vadă ce a fost frumoasa zugrăveală trainică, cu care ctitorul din veacul al XV-lea și-a împodobit lăcașul de pomenire. Alături, clopotnița neagră își încoardă basa pentru a se desfășura suptire pînă ce poartă o cunună greoaie de piatră.

În față, peste o vale moartă, albă, coasta dealului e acoperită întins de multele case mărunte, al căror vâlmășag e străpuns de turnurile bisericilor ce strălucesc metalic.

Trăsura apucă în ceia parte. Aici nu se mai văd case sau turnuri. Un larg spațiu de pămînt lutos pare oprit în loc în mijlocul frămîntărilor nebune ale unei furtuni. Sînt rupturi de văi adînci și lungi dealuri zdrențuite, crăpate, măcelărite ca de loviturile unei săbii, și sînt iarăși gropi, modilci, ridicături nenumărate, încît pare că ai în-nainte-ți rămășițele monstruoase ale unei păduri rătezate sau frînturile de stîlpi ale unui nemaî pomenit templu dărîmat de cutremur. Ușoară, cît unghia de adîncă numai, grăunțată de ger, neprihănită de pași și de roate, zăpada înfășoară cu evlavie pămîntul în care se săvîrșește taina rodirii. Ici și colo, mai răsare o pată de lut înghețat, o zdreanță de iarbă aspră, foarte verde; încolo, învelișul alb cuprinde zărilor, pînă în fund, unde depărtările sînt viorii-albastre și se pierd în ușoare neguri sure. Umbrele sînt de un albastru deslușit, și sute de scinteî reci îți scapără în cale, ca și cum din roata sarbădă a soarelui fără raze ar cădea lacrimi de diamante. Pare că pe copilul plă-pînd al roadelor viitoare Împărăteasa-iarnă și-a întins hlamida albă, bătută în pietre scumpe.

Acum se vede o aleie de vechi arbori negri, care suie un deal și se coboară apoi într'un raiu de liniște bogată. Acolo în fund e biserica rotundă și frumosul castel cu două rînduri al Stănțeștilor. Boieri buni din veacul al XVIII-lea, harnice rude domnești din neamul Calimachilor, sînt îngropați în biserica prefăcută cu totul în timpurile din urmă. Și viața lor e interesantă și plină de învățăminte bune.

Din mijlocul celor mai adevărați, mai viteji și mai cinstiți Romîni ai Moldovei, Orheienii din Basarabia și Cîmpulungenii din Bucovina, s'a ridicat un ostaș supt steaguri străme care se înălță la boieria de pîrcălab, a ostașilor. Fiul său cel mare și cel de-al doilea au învățat bine carte grecească, înfruntînd greutatea științei cu aceiași bărbăție și sirguintă cu care tatăl lor înfruntase primejdiile războa-

ielor. Unul a fost Domn, altul Mitropolit. Iar un mezin, Dumitrașco, rămase în cercul îngust al vieții obișnuite, boier mic, apoi boier mare și bun gospodar de țară, luptându-se cu multe greutăți, de și frăția lui era așa de strălucită.

El muri încă tânăr, lăsînd un copil nevrîstnic. Și tot așa se întîmplă fiului său, dacă nu fiului acestui fiu. În lipsa bărbaților, plîși totdeauna îndelung și cu cea mai adîncă durere, femeile știură să ție gospodăria, păstrînd cu credință moștenirea copiilor lor. Astfel au trăit aice, urmînd fiecare tot așa de bine faptele celeilalte, Maria Sturdza, Ruxandra Catargiu și Maria Cuza, sfinte femei de înfrinare, de sîrguință și jertfă. Numele lor amintesc bunul temeiu al gospodăriei de odinioară: femeia harnică și iubitoare, pe care până astăzi a păstrat-o țeranul.

Pe piatra de de-asupra intrării în biserică, Alecu Callimachi Vornicul pomenește nu numai pe sluga credincioasă care i-a fost ispravnic la această clădire, ci și pe sătenii ce au lucrat la dînsa: «Chisălițai, Chibăcenii, Cercelenii, Țărănenii, Tălăbenii, Spenenii, Ciubotărenii, Cunteni, Morărenii, Bombenii». Aceste «neamuri» trăiesc și acum colo jos în vale, unde căsuțele deapănă în aerul serii șuvițe de fum albastru, care se prinde în negurile ce cad. Și mai departe, înnainte pe drum, în case cu stuh, de moda veche și în case cu coperișul de șindilă nouă stau tot ei. Tot ei se strecoară spre case, în cară, în căruți, pe jos,—liniștiți, unul după altul, înfundîndu-se în aspra noapte primejdioasă, sămănată cu stelele reci ale cerului și cu aprinsele stele ale lupilor lacomi.

Trec, stau, muncesc, se luptă, în preajma murdarului oraș mare al străinilor, și, cu o credință în Dumnezeu pe care n'o zguduie păcătoșenia și destrăbălarea oamenilor, ei își așteaptă vremea, cînd ei vor stăpîni și ni vor da înapoi țara.

N. IORGA

CUGETĂRI

Dintr'un anume punct de vedere, orice lucru omenesc e mic. Dacă te uiți bine, e cînd nu ții samă de sentimentul din care a pornit și de folosul pe care l-a adus.

*

Cel ce rîde nu e totdeauna superior celui de care rîde.

*

Zburînd sus, te faci nevăzut, — dar *vezî!*

X.

CHIP DE MARMURĂ

Chip de marmură curată întilnit într'un apus,
 «Să nu-mi ceri nimic, nimica!»... — ochii tăi par'că mi-au spus
 Și, ca un copil cuminte, dulce m'am înfiorat :
 Lingă tine stînd alături în genunchi te-am ascultat !

Era primăvară 'n lume... creștea florile pe văi,
 Creștea lacrimile mele oglindite 'n ochii tăi,
 De pe buze 'ndrăgostite se 'nnălța par'că tămie...
 — Ci din gura ta o șoaptă n'a crescut să mă mîngie.

Și venit-a vara plină de lumină și de soare
 Și cu nopțile-i vrăjite doar de șopot de izvoare
 Și de zgomot surd de fructe ce cădeau din cînd în cînd...
 — Ci din ochii tăi o rază n'a căzut peste-al meu gînd.

Și-apoi toamna 'ntr'o ninsoare de petale scuturate
 S'a ivit și ea bătrîna c'un mînunchiu de grijă în spate,
 Înpărțind la fiecare cite una pe 'nserat...
 — Ci din toat'a ta ființă nici-o grijă nu mi-ai dat.

Și ca mină veni-va iarna... Veri și ierni vor trece într'una.
 Ce păcat că sus pe ceruri fi-va tot frumoasă luna ! —
 Tu vei rămînea aceeași sufletului meu răpus
 Chip de marmură curată întilnit într'un apus.

ZAHARIA BÎRSAN.

LA PICTORUL LUCHIAN

Pe-o uliță liniștită, care se desface, în chip de jumătate de cerc, din bulevardul Colțea, cătră mahalaua Nisiparilor, într'o casă simplă, scundă, cu-o grădiniță cu trei salcîmi în față, stă pictorul Luchian, — «Babacu», cum îi spunem toți cîți îl iubim, și cum îi spune și domnul Grigorescu, marele colorist dela Cîmpina, cînd îi pune o mină pe umăr, și-l întreabă de sănătate.

Îl găsesc în picioare, singur, în mijlocul încăperii lui modeste, unde, din toate cite-l înconjoară, nimic nu minte, unde nimic nu-î de prisos. Asudat, alb de oboseală, clatină din cap : «48, 49, 50». Din pînzele înfipite în perete, și din grămada celor culcate pe jos, alege tablourile pentru Ateneu.

— 50! Nu mai pui! Destule!

După o scurtă pauză, îngrijorat:

— Te pomenești, că mă întorc și cu astea acasă. Atunci să vezi ris!

— Despre partea mea, Babacule, ți le-aș cumpăra pe toate...

În glumă, se răstește la mine:

— Da! tu bani pe drăcii?! Păstrează-ți părăluțele!

Repede îl înfringe înduioșarea, își adincește ochii într'ai mei, ochii ceia vii și profunzi, cari dau figurii lui prelungi și uscate o extraordinară expresie, — și, un moment, nu ne mai vedem: ochii noștri sint tulburați de lacrimi.

*

Pe sală, alături, auzim pași mărunței, apăsați, și-un glas ascuțit: «Nene Fane, deschide!». Ușa se trîntește de părete, și cei doi nepoței, cu chivăre de hirtie pe cap și cu obrajii mînjiți de alviță, intră, ținîndu-se de mină.

Cum îi vede, grav, prefăcîndu-și vocea:

— La o parte! *Experții!*

Și, cu adevărat, căci cel mai mărișor începu:

— Pepenii două sute! Merele o mie! Perele doi franci!

Rîdem de serioșitatea lui mucalită, de slăbiciunea acestui expert pentru fructe.

Învăluindu-î într'o privire pe-amîndoi, se așează pe pat. încet, bătrînește. Cu pălăria tare dată pe spate, c'un vîrf de țigară în colțul gurii, întinde binișor minile înnainte. Rar, tacticos, fericit, bate de trei ori din palme: pac! pac! pac!

— Mario, dulceață la boier!

Își lungește puțin buzele, într'o mișcare foarte familiară, bună. Parcă și le-ar potrivi.

— Dumnealor imi mănîncă modelele! Cînd lucrez, ă! mai mare, nu mă slăbește. Stă la o parte, în spatele meu. Se uită și la ce fac eu și la model. La început e foarte liniștit: Compară! Cînd începe să se cunoască, nu-l mai ții pe scaun; îl frige! Atunci încep palpitațiile și tontoroii prin casă: «Se cunoaște, nene Fane, se cunoaște! Vede cîte-o poamă, așa mai razna. — Nu le poți pune purcoiu. Numa-l auzi: «Nene Fane, asta-i gata. S'o mănînc?». Stă cu mina intinsă, și cu ochii țintă la mine. — *Da!* Cînd zic da, hait! a și zburat, parcă n'a fost de cînd lumea...»

Și, ca să-mi arăte iuțea, lovește palmele, răpede, ca două tipsii: plici!

— Astă vară, mi-au dereticat experții vre-o cincî «chile» de căpșuni. Numaî cincî! Abia mi-a ieșit o biată aquarelă. Nu era nici-o porție!»

La dulceață, îl întreb :

— Aî să decorezi sala cu flori, cu plante, Babacule ?

Despicat, cu vocea îngroșată, și c'un vădit accent rustic, atit de drag lui, îmi răspunde :

— Nimic ! *Natur !*

Sfredelitori, aprinși, îi joacă ochii în cap.

— Invitațiile le-ai făcut, de sigur ?!

— Nu fac ! Cine vrea să vie, vine și nepoftit ! Puiū tablă afară !

— Cataloge ilustrate, cu litere d'astea, care-au ieșit acum ?..

— Nu fac ! Am să pun la tablouri numere : 1, 2, 3... ; fără titluri !
Parcă tu, dacă ai să vezi o oală cu flori, ai să crezi că-i portretul lui Garibaldi ?!

— Dar prețuri ?

— Nu pun ! Îți dă parcă cineva cit ceri ! Să staū de capul omului să-mi iea ! Să mă fac și samsar ! Cit mi-o da ! Uniū, te amețesc : «Era așa, era pe dincolo ! Cînd am făcut eū peisagiul ăsta... era în cutare loc!... Făceam așa ! dregeam așa !». Nu pot !»

Babacu se încinge.

— Da, de unele tablouri, nu-ți pare rău că te desparți ?

— De loc !

Îi spun cum, dintre pictorii cei tineri chiar, dacă apucă să brodească o bucățică mai bunișoară, nu te poți lipi de ei. Și, dacă o vind, li se frînge inima.

— Zi-i cunoști ?! Li-i teamă că nu mai pot face altele !

Și Babacu, vesel, face mare haz.

Cum stam de vorbă, afară, doi hamali încinși cu ștreanguri peste paltoanele lor vechi, au pus patul pe zăpadă, așteaptă, cu ochii la ferestre. Îi chemăm innăuntru.

Flori, peisage, profiluri, naturi moarte, marine, își fac rindul, — una câte una, pornesc în Rotonda Ateneului.

V. CIOFLEC.

CUGETĂRI

Popoarele superioare sînt cele ce-și pot păstra mai puțin puritatea de rasă : atîția tind să se confunde cu ele !

*

E rău cel ce e mai rău decît situația sa.

X.

DOR DE PRIMAVARA

Sparge norii, sfinte Soare,
 Sparge munții de ninsoare,
 Și pe 'ntînderea curată
 Alba față ți-o arată.
 Cînd pe cer veî răsări
 Firea 'ntreag'o tresări,
 Codrii negri-or înfrunzi,
 Văile or înverzi. —
 Peste fața florilor
 Zboare umbra norilor,
 Si din zarzări să se cearnă
 O trandafirie iarnă. —
 Un troian mirositor
 Scuturat din ramul lor,
 Pe poteci încet să crească,
 Pajiștile să 'nvelească.
 Eu cu mîna căpătîi
 În verdeață să rămîi
 Și să văd cum trec sub soare
 Suptirelele cocoare,
 Să mă bată vînturile,
 Să m'adoarmă cînturile,
 Să mă 'ngroape florile,
 Florile, surorile...

G VILSAN

UN SFÎRȘIT

Era în Vinerea-Paștelor, Îngroparea Mintuitorului. Ne pregătiam de biserică, cînd ușa se deschise și în prag răsări vîru-mieu. Era îmbrăcat în haine de lucru. Dete «bună-seara», se așeză pe scaun, apoi oftă.

«Ce ai?» îl întrebă eu, mirat.

Drept răspuns, scoase ceasornicul, îl privi o clipă, apoi șopti:

«Ce miserie! nici seara asta să nu fiu liber să mă duc și eu la biserică, să mă 'nchin ca tot creștinul! Ducă-se dracului așa viață!..»

Se sculă în picioare, își roti ochii prin casă și întrebă pe tata:

«Nu-l lași pe Neculai să meargă cu mine?»

— Numai dacă vrea.»

Leșirăm pe poartă și coborîrăm în uliță. În portul tăcut, prin noapte,

becurile electrice împrăstiau o lumină palidă, bolnăvicioasă, iar zidirile uriașe ale magaziiilor se înălțau posomorite.

Ne strecurăm printre șirurile de vagoane și movilele de cărbuni. Acolo, între docuri, apa murdară și moartă părea un lac înghețat, îmbrăcat într'o poleială galbenă. Lângă maluri se ridicau amenințătoare trupurile vapoarelor negre, zvrîlind pe luciu umbre uriașe.

Gheorghe zise de odată :

«Uite, nu mai avem mult. Acuși ajungem.»

Mă luău după dinsul prin întunec, ne ridicarăm pe șchelele unui vapor, coborîrăm o scară de frînghie și ne lăsarăm în vapoare pe care văru-mieu făcea, ca mecanic, cursele de noapte.

El îmi lămuri cum stau lucrurile.

Aveam de străbătut Dunărea de la Cotul-Pisiceii pînă la gura Siretului, spionînd și cercetînd șlepurile cu marfă.

Trebuia multă luare-aminte, căci noaptea era neagră și, prin îmbulzeala multor vapoare, ușor se putea întîmpla o ciocnire.

Intrarăm în șalupă. Soldații erau treji. La venirea noastră, se ridicară în picioare, apoi îmi aruncară priviri curioase.

Mă oprii printre ei. Întrebău pe unul :

«Ce mai faceți?»

— Rău, îmi răspunse el. Iaca, stăm aici de atîtea zile, nemîncați! Nici pînă acum nu ni-a venit chenzina.»

Un camarad de alături, negru la față de cărbune și cu ochii scintilietori, urmă :

«Uite, așa trăim : rupti și flenduroși ca vai de capul nostru, și poimîne e Paștele!»

Ceilalți nu ziceau nimic. Numai cițiva oftară, cu ochii în gol, cu gîndul acasă.

După aceea, începură să lucreze. Zvrîliră cărbunii în cuptor, și focul, izbucnind de odată, ne învălui într'o lumină rumănă.

În odăița de alături, o chichineată unde de-abia se putea învîrți un om, dormia un caporal. La cap o bucată de pine, niște cărți de joc soioase și o luminare de seș, care ardea sfîrîind. Cînd intrău, el tresări, se frecă la ochi, se ridică în picioare, înalt și spătos, și se uită nedumerit la mine. Se întinse și căscă. După aceea mă'ntrebă :

«Ai mai venit pe la noi? — Oare cîte ceasuri să fie?»

Îi spusei că sînt zece, și îndată intrău în vorbă cu el. Între multe altele, îmi povesti și cîte ceva din viața lui. Așa aflău că s'a născut pe un șlep și a crescut pe apă, în vuetul valurilor și țipetele vapoarelor. Maică-sa tot pe apă a murit, și a fost îngropată la marginea unui sat sărăcăcios. Acuma, la urmă, era foarte supărat. Tată-său, de două zile intrat în Dunăre, de pe Prut, zăcea bolnav și amărit în șlepul lui, ancorat la cellalt mal, și n'avea nici-o fință lângă el, care să-l îngrijească.

«Bine, îi zisei eu, de ce nu te duci să-l vezi?»

— Ași! cum să te duci! miliția-i miliție! și, unde mai pui că sînt și de serviciu! Să văd! Poate trecem în inspecție pe acolo. Dacă ne-om opri, poate-oi u avea parte să-l văd înaintea morții.»

Se auzi glasul aspru al gardianului căpităniei, și caporalul năvăli grăbit pe ușă.

Comanda : «Dezlegați paramele!» — Și mașina se puse în mișcare. «Încet ! Înnainte !» — Roata frământa apa, sfîrînd și bubuind înnădușit.

O luarăm încet de-alungul docului, pe cînd valurile răscolite plescăiau la mal, și Galații rămîneau în urmă, în beznă, cu luminile licăritoare ca niște stele și cu noul luminos de de-asupra.

Cum pătrunserăm în Dunăre prin gura canalului, ne izbi vîntul rece, și șalupa începu să salte, jucîndu-și lumina roșie prin valuri. De odată luna, aprinsă ca jăratecul, răsări în zarea munților, și pustietățile luminate se deschiseră pe o întindere nemărgenită.

Se auzi iar comanda : «Mai încet!», și șalupa își micșoră iuțeala. Ne apropiam de malul cellalt, de-a lungul căruia se întindeau pîcuri de sălcii negre ca păcura.

Caporalul se alătură de mine :

«Acuși o să vezi ceva frumos. Ne apropiem de un șlep unde gardianul zice că ar fi contrabandă. Dacă ar da Dumnezeu ! poate ni-o ieși și nouă ceva.»

Apoi rămase cu ochii ațintiți în întunec.

Îl întrebăiu :

«Vezi ceva ?»

— Nu, îmi răspunse el. Mă uit. Pe aici trebuie să fie și șlepu tatei.»

În glasul lui se simția o turburare mare.

«Încet!» strigă omul de mașină. Și, apropiați de mal, prin vîjiitul luncii, deosebirăm de odată umbra unui șlep.

«Stop!» răcni gardianul. Și un marinar întinse cangea și o infipse în coasta șlepuului. Un cine prinse a urla jalnic. Caporalul trecu iute pe lângă mine, apoi, într'o frământare răpede, ne urcarăm cu toții pe vasul străin.

«Cine-î mai mare aici?, strigă gardianul.

Nici-un răspuns.

«Cine-î mai mare aici?», răcni el a doua oară, supărat, îndesîndu-și șapca pe ochi.

De odată izbucni glasul caporalului :

Șlepu nostru ! și năvăli spre ușa cabinei. Tată ! eu sînt, Ion !

În tăcerea care se întinse după izbucnirea glasului lui, porni din lăuntru o înginare dureroasă, un gemăt. Caporalul împinse ușa și se prăvăli în lăuntru. Noi, după el... Îl văzurăm oprindu-se galben, cu ochii licărind. Pe patul mic de scînduri, zăcea bătrînul, tatăl lui.

Lumina unei lampe mici dezvălia din întunec chipul slăbit de boală. Haine zvîrlite în neorînduială pe un scaun. Pe o masă, o farfurie și citeva cărți bisericești cu scoarțe groase. Aerul închis era îmbîcsit de miros de tutun.

«Ce mai faci, tată?» strigă caporalul, apropiindu-se de patul bolnavului. — Bătrînul deschise ochii mari, clătina din cap, se înțepeni într'o mină, cercă să se ridice, dar căzu pe perna-î slinoasă.

«Tu ești, băiete? îngîna el, stîns.

— Eū sînt, tată, șopti marinarul.

— Bine, murmură bătrînul. Măcar înnainte mortii să te vad...

Dă-te mai încoace!» și, întinzându-și mîna slabă, își apucă flăcăul de gît.

Noi stam tăcuți, în sărăcia aceia. Eū priviam la fața amărîtă a caporalului, la ochii lui cari se umpluse de lacrimi.

Bătrînul închise ochii și șopti :

«Bine că te-am văzut! și începu a horcăi aspru.

— Nu mai are mult, zise gardianul. S'aducem un preot, că n'a-
junge ziua de mîne...

— Ieaū un marinar și mă duc eū», șopti văru-mieu și eși. Îndată și auziiū zgomotul glasurilor de afară și bubuitul șalupei care se depărta.

Caporalul înghiția noduri amare. Voi să vorbească. Bătrînul ridică mîna și-i făcu semn să tacă.

«Nu plînge, nici nu vorbi degeaba! îngînă el. Mi-a venit rîndul, și pace... Tu să 'nchiriezi șlepul pîn'ce t'eî libera. După aceia să-l ieai pe seama ta, și caută de te poartă bine...»

Ion dădu din cap și vru să-i sărute mîna. Bătrînul îl luă de gît, îl sărută pe frunte, apoi își lăsă capul pe perină, în lumina săracă a cabinei. — Tăceam toți, iar flăcăul stătea ingenunchiat la căpătiul patului. — Într'un tîrziū, șopti iar, bătrînul :

«Vezi, băietе... nu uita de mormîntul mieū, nici de al maică-ta...»

Tăcu iar, gîndindu-se parcă la ceva. Pe urmă, dintr'o dată, îi veni sfîrșitul. Prinse a horcăi, holba ochii mari, îi închidea și-i deschidea; căsca gura, parcă se'neca cu ceva. Apoi se oțeri ca 'ntr'o amărăciune adîncă, și închise pleoapele. Un marinar aprinse o luminare și i-o puse răpede în mîna. Bătrînul o strînse între degete, deschise ochii, îi dete peste cap și se sfîrși.

«A murit!» strigă caporalul îngrozit. Și-și lăsă fruntea, hohotînd, pe marginea patului.

De-afară venia plescăitul valurilor în coastele șlepuului; și șuierul vîntului se auzia departe, în sălciile de pe mal.

Stăturăm multă vreme așa, și băiatul plîngea înnăbușit.

Într'un tîrziū, răzbătu de afară zgomotul vapoasului, care se apropia.

«Încet! încet! și șalupa acostă, ciocnindu-se de șlep.

Gardianul și preotul se suiră pe punte.

«Ce face bolnavul? întrebă popa.

— A murit!»

Preotul clătină din cap: «Atunci Dumnezeu să-l ierte! L-am cunoscut: era de treabă om!»

Întră în cabină, își scoase cartea din legătură, își puse patrafirul și începu a ceti. — După ce isprăvi, se uită împrejur, tuși, își trecu mîna prin barbă și întrebă :

«Cînd îl îngropați?»

Toți ne privirăm întrebător.

Caporalul ridică capul, se gîndi o clipă și răspunse oftînd :

«Mîne, părinte.

— Și unde?

— Cred că'n Azaclău: e cheltuială mai mică...

- Atunci, începeți pregătirile.
— Da, numai să se lumineze...»

A doua-zi, dimineața era limpede. Soarele răsări în zarea munților cenușii. Aburii ușori se ridicau de-asupra mlaștinilor pustii. Din bălțile de-aproape, se auzia freacăta paserilor deșteptate de lumină. Dincolo, în fund, orașul își înălța turnurile strălucitoare în lumină, și fabricile de la margini trimeteau murmurul lor surd, slăbit de depărtare. Pe șlep, pregătirile de înmormântare începură. Veniră prietenii cu bărcile de la șlepurile din vecinătate: vorbeau cu liniște și dădeau sfaturi băiatului.

Pe la prînz, sosiră doi marinari cu racla, și mortul fu așezat într'nsa, drept, liniștit, cu minile încrucișate pe piept. Veni și popa cu dascălul într'o barcă.

Se îmbracă în odăjdii și începu prohodul. După ce slujba fu gata, doi marinari legară cosciugul cu frînghi și-l scoborîră într'o luntre. Apoi cu toții se înșirară: În luntrea d'innainte unul cu crucea, apoi în alta preotul și dascălul, după aceia mortul, cu feciorul, cînele bătrînului și doi luntrași. Iar, în urmă, bărcile celelalte, ale prietenilor.

Valurile legănau șiragul. Preotul cînta și dascălul ținea hangul pe nas.

Fumul de tămîie se înălța și rămînea în urmă în nouri ușurei, în lumina după-amiezei de primăvară.

La mal, scoborîră sicriul și-l suiră într'un car. Popa și dascălul se așezară în chilna de d'innainte; țeranul îndemnă boii, și carul porni scîrțîind, de-a lungul malului nisipos.

În urmă, de ceia parte a apei, șlepul rămase pustiu.

NECULAI DUNĂREANU.

PRIMĂVARĂ

*Bobocei și flori albastre
Rid în vesela grădină,
Iar pe fața casei noastre
Valuri calde de lumină
Curg din soarele aprins.*

*Și pe văi, pe culmi de dealuri
Calde flacări, calde valuri,
Prididite de lumină,
Joacă 'n zarea cea senină
Supt un cer de soare-aprins.*

*Raze vesele de soare
Se strecoară pe fereastră
Și dezmiard'o tristă floare
Ce tot plînge într'o glastră
De un dor nestins, nestins...*

*Este dorul, e sperarea
Dup'o zi de primăvară —
Vezî, de-aceia plînge floarea...
— Scumpă floare, hai afară
Că e zi de primăvară
În întregul necuprins!*

G. SĂPUNARU.

POVESTE ¹

(Urmare.)

Numai atîta a spus proclétul de zmeu, și apoi a lăsat-o pe biata fată să se frămînte cu gîndurile.

Cînd a venit Făt-frumos de la vînătoare, soră-sa i-a spus cuvintele argatului, și pentru dînsul a fost destul să audă numai atîta, și a și plecat să-i aducă mere din mărul roșu.

Dar încotro să apuce, și pe cine să întrebe?

O luă și el așa, într'un noroc, în spre apus, și dădu peste un palat de o mie de ori mai frumos decît palatul zmeilor.

În palatul acesta locuia zîna Măiastră, care, cum l-a văzut, i-a și căzut drag. Dar nici lui mai puțin: Măiastra îi fripsese inima, și acum uitase încotro plecase și cu ce gînd.

Cînd s'a desmeticit, și-a dat socoteală că mare păcat era să facă, de vreme ce soră-sa era pe patul de moarte și aștepta mereu leacul după care el plecase.

Iși luă rămas bun de la zîna, și, cînd aceasta îl întrebă unde se duce, el dete din umere și-i spuse numai ce caută.

Atunci zîna îl îndreptă încotro să apuce, și-l învăță cum și în ce fel să facă, pentru a pune mîna pe mere din mărul roșu.

Merse el cît merse, peste mări și peste țeri, și ajunsese la mărul roșu.

Cînd să se alătore de pom, și să întindă mîna spre poamele din el, mărul începu a grăi și a zice:

— Făt-frumos, nu te apropia de mine, căci mulți voinici ca tine și-au perdut viața pentru asta.

— Bucură-te, pom oropsit, că eu omizile de pe tine le voi culege și de uscături te voi curăța.

Făt-frumos făcu precum zise, și pomul își plecă mai tare crengile în jos, de luă din el trei merișoare, cu care plecă înapoi.

În drum se abătu pe la zîna Măiastră, pentru a-i mulțami.

Aceasta însă știa toate urmările zmeului, și, după ce primi pe Făt-Frumos, îl odihni bine pînă a doua zi, iar peste noapte îi schimbă cele trei mere din mărul roșu, punîndu-i în locul lor altele întocmai ca acelea.

Cînd ajunsese Făt-Frumos înapoi la palatul zmeilor, întră de-a dreptul în cămara unde era soră-sa bolnavă, și-i dădu să mănînce merele.

Dar, de geaba, boala nu-i scădea, pe cînd puterile îi slăbiau mereu.

Văzînd el una ca asta, se întristă, și nu știa ce să mai facă, doar ar putea pleca la casa lui, unde-l așteptau, de atîta amar de vreme, împăraturul și împărăteasa, și curtea toată și, tot norodul.

¹ Vezi N-le. 34, 35, 38, 41, 44, 46, și 48.

Zmeul, său — cum s'ar zice — argatul, se apropië umilit de Făt-frumos, și, cu glasul moale, îi zise :

— Luminatë stăpîne, dacă te veî învrednici să mă ascuți și pe mine, smeritul rob, eü țî-aș spune ce-am văzut și ce-am auzit prin lume despre boala stăpînei mele.

Făt-frumos, bucuros că mai aude glas de om în jurul lui, răspunse :

— Dacă știi vre-un leac, spune-l.

— Văzut-am și eü oameni carî suferiaü întocmai de boala stăpînei, și cu nimic alt nu s'aü vindecat, decît cu apă vie și apă moartă, de la munții cari se bat în capete.

Căzu pe gîndurî Făt-frumos. Din nou ar trebui să colinde lumea, ca să găsească astfel de lucruri.

— Și încotro sînt munții aceia? întrebă el.

Zmeul, făcîndu-se și mai smerit și îndoindu-și șelele, răspunse :

— Asta nu poate ști un păcătos ca mine, mărite stăpîne.

Pentru Făt-frumos fu destul atîta, și, cu toate că soră-sa se împotrivia din răsputeri la plecarea lui, temîndu-se ca nu cumva să-și primejduiască viața, el plecă din nou.

Ajungînd la zîna Măiastră, se opri la ea și-i povesti unde se duce și ce caută.

Zîna zimbi, căci știa că acestea sînt toate diavoliile zmeului, dar îi spuse ce trebuie să facă pentru a izbuti.

A mers el, cît a mers, încotro îl îndreptase zîna, și a ajuns la munții cari se băteau în capete.

Era o grozăvie de văzut.

Mă rog : doi munți, în vîrfurile cărora abia puteai ajunge cu privirea, de miî și miî de anî se înclinau la fiecare clipă, unul către altul, și se izbîeau de clocotia văzduhul ; iar izvorul de apă vie și apă moartă țîșnia tocmai în fund, între cei doi munți.

Cine era în stare să străbată printre vrăjmașii aceștia, să ajungă la izvor, să-și umple ulcioarele și să se întoarcă înapoi, pînă a nu apuca ei să se ajungă unul pe altul? Și cînd te mai gîndești că la fiecare clipă munții se răpeziau, și vai de acela pe care l-ar fi prins ei ! Și ce-i o clipă ! Uite, n'ai apucat bine a zice «una», și clipa a zburat.

Făt-frumos făcu precum îl învăță zîna : luă el o prăjină lungă, și în vîrfu-i legă o năframă roșie ; apoi vîrî prăjina între munți. Munții, ca proștii, rămaseră pe loc, boldînd ochii la naframa cea roșie, pe cînd Făt-frumos, călare pe calul cu aripî ce l-i dăduse zîna, se răpezi ca o săgeată, își umplu ulcioarele cu apă vie și apă moartă, și, cînd prinseră munții de veste că li-a furat cineva din izvoare, el scăpase din primejdie.

Să fi văzut pe urmă frămîntare ca aceia ! Scăpărau stîncele și se prefăceau în pulbere, de se îngrozise toată firea de bătaia munților.

Cînd s'a văzut cu apa vie și apa moartă în ulcioare, Făt-frumos s'a abătut iar pe la zîna Măiastră.

Aceasta l-a ospătat și l-a găzduit, și, pe cînd se odihnia, i-a schimbat apele, punîndu-î în loc apă de izvor.

S'a dus Făt-frumos acasă, — că acuma putez să spuie că-i casa lui, palatul zmeului, — s'a dus într'un suflet, să deie soră-sa leacul pentru care-și pusesese viața în cumpănă.

Și, dacă i l-a dat, parcă mult folos a cunoscut! Și nu doar pentru că zîna îi schimbase apa, căci, chiar apa cea adevărată de i-ar fi dat-o, tot nimic nu era să cunoască, pentru că erau la mijloc farmazoniiile zmeului, care nu știa ce să mai născopească doar și doar s'ar pierde Făt-frumos.

Așteaptă, bietul băiat, o zi, două; așteaptă o săptămînă... Soră-sa tot rău, și rău. Îi venia să-și ieie lumea în cap.

Nu-i glumă să vezi pe cineva bolnav, și să nu-i poți veni în ajutor, măcar că faci și ceia ce alt om nu poate face.

Argatul dracului, adecă zmeul, fie-i lui acolo, nu mai putea de bucurie, cînd îl vedea pe stăpînu-său așa de istovit și amărit. Parcă avea el altă țintă?

Într'o zi, tot smerit ca totdeauna, pentru ca nu cumva să-l priceapă Făt-frumos, se apropie argatul de el, și începe să-i spuie :

— Nu te supăra, stăpîne, și nu bănuie că mă amestec și eu; dar, ca o slugă credincioasă, precum îți sînt, nu pot să mă stăpînesc și să nu-ți spun ce știu și eu, cînd te văd așa de necăjit. Iaca, stăpîne, eu am mai văzut odată pe cineva, care pătîmia de o boală întocmai ca stăpîna mea și nu s'a vindecat pînă ce n'a mîncat un purcel de la scroafa de supt pămînt. Ce să mă fac, dacă-s un păcătos, și nu-s vrednic să te slujesc precum mă indeamnă inima! M'aș duce, păcatele mele, să aduc un purcel de la scroafa de supt pămînt; că mi se rupe inima cînd văz cum se scurge viața unui suflet așa de blind și bun; dar trebuie să fii om, ca să ajungi pînă acolo, și nu-i e dat orîșicui să facă așa isprăvi.

Lui Făt-frumos i-a trecut un fior prin inimă, și cît ai clipi, a și fost iar la drum.

ARTHUR GOROVEI.

(Va urma.)

CRONICA

Încă o broșură de piese de teatru pentru țeranî. Se chiamă Teatru sătesc: Școala și oștirea, Jurămintele strîmbe, Doctorul de plasă și Logofătul Călin, de trei învățătorî». Genul acesta mi s'a părut totdeauna fals. Teatrul țeranilor e în viața lor: tragedia e din suferinți trăite, din nedreptăți îndurate, din cîte o răzbunare săvîrșită și din mai mult decît o năpaste. Ceia ce li s'ar putea aduce pe cîteva scînduri iestene, la lumini de opaiț, de domnul învățător și de copiii lor e, cu privire la astfel de împrejurări, floare la ureche. Comedia și-o fac singuri, la șezătoare și în

majlocul lucrului, la clădit snopii, la darea lor în mașină și la orice ocupație care-i strânge la un loc. Ce mai altă glumă se încapă? Teatrul ar fi pentru dinșii poate serbarea gimnastică și de tir, de la care s'ar deprinde și ei, — ceia ce ar acoperi țara cu tovarășii de acest fel, ce ar pregăti slujba oștirii și ar face să nu se uite lucrurile învățate la casarmă.

Valoarea celor mai multe piese «sătești» e tot așa de mare ca și folosul lor moral. Doar în câte una se zugrăvesc datinile de la țară, care, dacă nu se dezrădăcinează prin sfaturile ce se desfac din reprezentare, interesează pe cercetătorul vieții poporului nostru. Astfel ar fi, în această broșură din Cîmpulung, pp. 64-6, unde se vorbește despre credința, străveche și foarte adînc întemeiată, nu numai la noi, în morții cei răi, *strigoii*. Ceva mai departe găsim ceva despre descîntecul «de cuțit».

*

Prefectura de Vlașca dă la lumină, într'un format foarte rău ales, o întâie fasciculă din Monografiile privitoare la acest județ (*Monografiile comunelor rurale din județul Vlașca*, I, București, 1904; 232 pp.). Le-au scris mai mult secretarii comunali, une ori și învățătorii, cari nu se prea sfiesc a da în vileag neajunsurile și păcatele celorlalți factori din sat: primarul, om al circiumarului adesea, și secretariul comunal. Une ori însă câte doi-trei, s'au unit pentru a da cetitorului icoana unui sat, și monografiile acestea: a Trestenicului-de-sus, a Merenilor-de-sus, s'au întîmplat să fie cele mai bogate, mai nepărtenitoare și mai sigure. Mai multe monografii au de autor pe un consilier județean, institutor la pensie, d. I. Boldescu; de trei ori, autorii sînt, în sfîrșit, și preoții. Prefectura prevăzuse comisiuni în care să intre pentru fiecare sat toți cărturarii ce sînt în slujba cîrmuirii — ceia ce s'a și îndeplinit, mai mult sau mai puțin.

Istoricul va culege puțin: ici și colo câte o precizare locală pentru o luptă sau pentru hotarul pe care-l avea mai de de mult țara prin aceste părți de către raiaua turcească a cetății Giurgiu. Pentru statistică e, fără îndoială, un material foarte întins și pe care-l putem crede în cele mai multe cazuri sigur. Pentru obiceiuri, condițiile de viață, — mai puțin și mai puțin sigur: se văd cele două tipuri de informatori asupra vieții din sate, cel care plînge ca Ieremia pe ruinele Ierusalimului și vede numai dobitoace flămînde care se pot preface în fiare, și cel care caută a se recomanda oamenilor celor mari înfățișînd icoane cît mai vesele. Asupra sufletului țărănesc din aceste părți, în sfîrșit, nu e mai nimic de cules.

Chestionarul, alcătuit de prefectul I. T. Ghica, e bun.

La p. 117 cetim că propaganda în folosul Rușilor se face în largul ei de veterinariei populare veniți de peste Prut și că sătenii așteaptă cu bucurie o stăpînire rusească ce li-ar da «zeciuala». Firește: nu sîntem oare în țara lui Cremene, în care nimeni nu cutează să mîntuie odată cu străinii ticăloși cari se trimet pentru a da foc satelor noastre? Și se mai rîde de nu știu care Domn, pentru că ar fi zis că «țara noastră e menită să fie în veci smerită»!

E interesantă explicația de la p. 212 că portul cu șalvari și mintene, cu brîie roșii largi și căciuli joase, e luat de la Turcii din raiă (și nu de la Bulgari, cum cred mulți). Aceasta e adevărat și pentru județele Brăila și Teleorman, unde iarăși au fost raiete.

*

Într'o mică foaie ce apare în Galați «Avîntul» și din care se desface un vechiu parfum de socialism răsufat, se tipărește un articol asupra răposatului poet Șt. Petică: autorul, d. P. Crainic, are un spirit pătrunzător și însușiri de formă care-l îndreptățesc să afle alți cetitori decît aceia ai unei foițe de provincie, scoasă de cițiva din ariergarda pierdută a socialismului moldovean.

*

Judecînd după desemele din ziare, «relicvariul» pe care d. Tocilescu l-a dăruit, în numele studenților cari strînsese fondurile, lui Mihaï Viteazul, e o mică jucărie pe un mare pedestal. Cît e de frumos, nu aș putea spune, de și se vorbește de un portret în mosaic și smalt, făcut de un meșter cu numele nemțesc. Dar după trei sute de ani de la tăierea lui, capul lui Mihaï Viteazul poate primi orice. Guvernul a renunțat la ideea, ce avuse, de a-l apăra. Mai e de nevoie să mai spun că numele mandatarului studențimii se cetește în inscripție, pentru ca multă vreme încă Romînia să știe că pe lingă marele om ce a fost Mihaï Viteazul a mai fost un om mare care se chema Grigore Tocilescu?

*

În loc să ofere, ca atîția alți autori criticați în această revistă, colaborația sa vre-unui Tocilescu bucureștean sau Găvănescul ieșan, d. N. A. Bogdan, autorul cărții despre Iași de care a fost vorba în n-l trecut, trimete o scrisoare de lămuriri, din care estrag cu plăcere punctele principale: D-sa n'a vrut să dea o lucrare istorică, ci una pentru publicul cel mare. În ea a întrebuițat totuși izvoarele și de-a dreptul, iar nu numai după dd. Xenopol, Erbiceanu, Ghibănescu, ș. a. În special, partea statistică a cules-o «cifră cu cifră, act cu act», și nu numai în Iași, ci chiar în București, la Academie. Și alte știri au fost strînse cu greū de pe la unul și altul. D. N. A. Bogdan, găsește, în sfîrșit, că scrierii sale trebuie să i se recunoască măcar «meritul de a fi strîns la un loc aceia ce alții nu s'au gîndit să strîngă pînă acum și de a fi fixat pe hîrtie sute de chipuri și forme ce dispar zilnic din ochii și mintea noastră». Cuvintele sînt frumoase și sentimentul din care pornesc, e, de sigur, respectabil.

N. IORGA.